

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Лободи Світлани Миколаївни

про дисертацію **Ситняківської Світлани Михайлівни**

„Теорія і методика підготовки фахівців соціальної

сфери на білінгвальній основі в університетах”,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Провідні характеристики сучасного світу в умовах глобалізації, інтенсивної інформатизації, динамічності змін спричинили необхідність формування компетентної особистості, здатної до якісного і повноцінного виконання професійних обов'язків. У зв'язку з цим вітчизняною науково-педагогічною спільнотою розробляються концепції щодо оновлення освітньої структури, технологій підготовки фахівців, одним із варіантів якої може розглядатися професійна підготовка майбутніх фахівців на білінгвальній основі, оскільки такий процес передбачає посилення професійної компетентності випускників за відповідною спеціальністю.

У руслі зазначеного важливим є звернення Світлани Михайлівни до дослідження актуальної наукової проблеми – теорії і методики підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі. Це зумовлено тим, що іноземна мова в контексті полікультуризації, трудової міграції, необхідності обміну професійним досвідом набула статусу професійно-важливого політичного, соціального, економічного комунікативного компонента освіти. Мовна компетентність забезпечує функціонування механізмів порозуміння між представниками світової спільноти в аспектах обміну досвідом, співпраці та розвитку відносин у контексті полілінгвальної професійної співпраці.

Дисертанткою чітко визначено причини такого явища: інтенсивний розвиток міжнародних зв'язків України з країнами Європейського Союзу; розширення співробітництва освітніх закладів; активізація участі вітчизняних фахівців у міжнародних проектах; можливості та необхідність вивчення й обміну досвідом у професійній сфері фахівців різних галузей діяльності.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка "Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти" (державний реєстраційний номер 0110U002274).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою: охарактеризовано методологічні засади білінгвальної професійної підготовки фахівців у педагогічній теорії та практиці діяльності вищої школи; визначено сутність, структуру, критерії та показники сформованості білінгвальної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери; розроблено модель та спроектовано зміст, форми та методи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі та розроблено відповідне навчально-методичне забезпечення; експериментально перевірено ефективність моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі в умовах університету.

Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація Ситняківської Світлани Михайлівни є комплексним теоретико-методологічним дослідженням, у якому *вперше*:

- обґрунтовано теоретико-методологічні засади та принципи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі як цілісної освітньої системи;
- запропоновано авторське визначення поняття *білінгвальної професійної комунікативної компетентності*;
- розроблено структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі;
- визначено критерії, показники та охарактеризовано рівні сформованості білінгвальної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери;
- розроблено методику реалізації моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі;
- спроектовано навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації С. М. Ситняківської, автореферату та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Дисертанткою опрацьовано значний масив літератури (597 найменувань, із них 106 – іноземною мовою), на підставі розгляду якої сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота С. М. Ситняківської містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Обґрунтовані в дисертації результати дослідження **упроваджено** в освітній процес: Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (довідка про впровадження № 5 від 17. 12. 2018 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1569 від 21. 11. 2018 р.); Комунального закладу "Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти" Житомирської обласної ради (довідка № 01-64 від 15. 02. 2019 р.); Державного закладу "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка" (довідка № 1/144 від 12. 02. 2019 р.); Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 54 від 07. 02. 2019 р.); Академії "Ігнатіанум", факультету педагогіки, м. Краків, Республіка Польща (підтвердження міжнародного відділу Академії "Ігнатіанум" від 17. 05. 2018 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Не викликає сумнівів і практичне значення одержаних результатів.

Автором розроблено й запроваджено в процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери комплексний методичний інструментарій такої підготовки на білінгвальній основі, а саме: тлумачний білінгвальний словник, так звані білінгвальні змістові блоки, білінгвальні навчально-методичні посібники "Актуальні проблеми соціальної педагогіки" (з грифом МОН України) для студентів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти.

Основні положення, результати та висновки проведеного дослідження доцільно використовувати: при розробці стандартів фахової підготовки фахівців соціальної сфери, методичних матеріалів, що забезпечують реалізацію Болонської конвенції; при проведенні занять у закладах вищої освіти у процесі підготовки студентів спеціальності "Соціальна робота"; у процесі дистанційного навчання соціально-педагогічних кадрів та в системі післядипломної педагогічної освіти; для оцінювання рівня професійної компетентності фахівців соціальної сфери під час атестації.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертаційна робота С. М. Ситняківської має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Рецензована робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 673 сторінки, з них 423 – основного тексту.

Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, концепцію,

методологічні й теоретичні основи, аргументувала використання обраних методів дослідження.

У першому розділі автором з'ясовано, що теоретико-методологічний базис підготовки фахівців на білінгвальній основі визначається спеціально розробленою педагогічною системою з постановкою цілей, завдань, реалізацією педагогічних підходів і принципів, проектуванням відповідного змісту, форм і методів, а також доведено, що метою такої підготовки є формування білінгвальної професійної комунікативної компетентності.

Дисертанткою виокремлено методологічні підходи, які є найбільш ефективними в умовах розвитку білінгвальної професійної комунікативної компетентності. Проаналізовано концепт білінгвізму в категоріальному полі теорії та методики професійної освіти; визначено сутність понять "предметно-орієнтований (навчальний) білінгвізм", "білінгвальне навчання" та "білінгвальна освіта".

На основі аналізу типів і видів моделей білінгвального навчання, що відображають співвідношення рідної та іноземної мов, автором виокремлено найбільш прийнятні для вітчизняної системи вищої освіти моделі.

У другому розділі дисертанткою виділена специфіка підготовки фахівців соціальної сфери, яка полягає в урахуванні широкого кола функцій професійної діяльності, взаємодії з великою кількістю різних джерел інформації, що вимагає володіння не лише фаховими знаннями, а й уміннями спілкуватися, надавати й отримувати інформацію кількома мовами.

У ході наукового аналізу автором виокремлено головні принципи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі в умовах університету.

Незаперечною цінністю становить авторське визначення *білінгвальної професійної комунікативної компетентності*, а також змістовне обґрунтування основних компонентів білінгвальної професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціальної сфери та рівнів їх сформованості.

Дисертанткою чітко виокремлено чинники, що визначають потребу професійної підготовки кадрів для соціальної сфери на білінгвальній основі: актуалізація соціальних проблем; збільшення кількості державних та недержавних альтернативних соціальних служб, які створюються та фінансуються іноземними інвесторами, місіями, фондами, що спричиняє потребу в білінгвальному професійному обміні та взаємодії; попит на даний вид професійної діяльності; зростання ринку пропозицій соціальних послуг; динаміка соціальних та освітніх потреб населення.

Заслуговує на увагу проаналізований автором вітчизняний та зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців соціальної сфери, який уможливив визначити ефективні щодо білінгвальної підготовки фахівців моделі: рольову,

контекстну, професійного взірця, соціальної взаємодії, інформаційну, персонологічну, різнорівневу модель Д. Кокса.

У *третьому розділі* автором виділено шість базових конструктів, необхідних для побудови моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі (цільовий, концептуальний, мотиваційний, змістовий, діяльнісно-технологічний, результативно-коригуючий).

Важливим здобутком дисертантки вважаємо побудову чіткої, логічно структурованої структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі. Авторська модель передбачає її реалізацію в чотири етапи.

Особливої уваги з дидактично-методичної точки заслуговує варіативність щодо використання рідної та іноземної мови в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі.

У *четвертому розділі* Світланою Михайлівною охарактеризовано методику реалізації авторської моделі та окреслено специфіку розробки відповідного навчально-методичного забезпечення.

Дисертанткою доведено, що методика реалізації моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі у ЗВО забезпечується ієрархічними зв'язками між її елементами, починаючи з найпростішого етапу на першому році навчання з поступовим переходом до викладання оптимальної кількості дисциплін циклу професійної та практичної підготовки іноземною мовою.

Надзвичайно влучною є запропонована автором методика обрахунку оптимальної кількості дисциплін циклу професійної та практичної підготовки для білінгвального викладання, що ґрунтується на одному із методів статистичної теорії навчання та базується на наступних складових: Великому принципі подвійності, законі єдності і боротьби протилежностей, системі Янь-Інь і принципі "золотого перетину".

Для реалізації моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі відповідно визначених етапів розроблено й апробовано спеціальне навчально-методичне забезпечення. На особливу увагу заслуговує виокремлення автором змісту, форм, методів та засобів навчання окремо для кожного із чотирьох етапів реалізації моделі професійної підготовки на білінгвальній основі.

З дидактичної точки зору цінним є виокремлення авторських інноваційних методів білінгвального навчання – варіаційних наближень, "соціальних Інтернет-мереж", "суперпозиції".

У *п'ятому розділі* особливої уваги заслуговує пілотне опитування, спрямоване на визначення стану професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, з'ясування вимог роботодавців до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, потребу у

білінгвальних фахівцях. Виявлено позитивне ставлення студентів до викладання дисциплін циклу професійної та практичної підготовки білінгвально, їх обізнаність у цій сфері, розуміння подальших перспектив за умови вивчення визначених дисциплін білінгвально. З'ясовано про зацікавленість науково-педагогічних працівників кафедр до викладання дисциплін зазначеного циклу білінгвально за відповідних умов забезпечення даного процесу. Засвідчено, що більшість замовників на фахівців соціальної сфери (роботодавці), студентів й науково-педагогічних працівників добре обізнані з поняттям "білінгвальне навчання", усвідомлюють переваги вивчення дисциплін циклу професійної та практичної підготовки білінгвально, розуміють актуальність і потребу у білінгвальних галузевих фахівцях. Показовим є те, що переважна більшість опитаних студентів та науково-педагогічних працівників вважають доцільним білінгвальне вивчення (викладання) дисциплін окресленого циклу, засвідчують готовність до викладання (науково-педагогічні працівники) та навчання (студенти) дисциплін циклу професійної та практичної підготовки білінгвально, а більшість роботодавців виражають потребу у білінгвальних фахівцях для виконання міжнародних проектів та внутрішньої діяльності.

Заслугує уваги достатньо велика вибіркова сукупність дослідження: 1094 респонденти. У ході проведення експерименту було доведено ефективність реалізації авторської моделі та методики професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі в університеті, що відобразилося у зростанні кількості студентів, рівень сформованості білінгвальної професійної комунікативної компетентності яких характеризується як високий та достатній.

Дисертаційна робота С. М. Ситняківської за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. У процесі обґрунтування стану дослідженості проблеми білінгвальної підготовки фахівців соціальної сфери у вступі до дисертації авторка замало уваги приділила вітчизняним науково-теоретичним розробкам у цій сфері, сконцентрувавши натомість увагу на досвіді (безперечно, вагомому) зарубіжних науковців. Зауважимо, що у цьому науковому напрямі плідно працюють українські вчені Л. Заскіна, С. Заскін, Н. Микитенко, Я. Радевич-Винницький та інші.
2. У 2 розділі (параграф 2.4) на належному науково-теоретичному рівні проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців соціальної сфери та обґрунтовано ефективні щодо білінгвальної підготовки фахівців моделі: рольову, контекстну, професійного взірця, соціальної взаємодії, інформаційну, персонологічну, різнорівневу модель Д. Кокса, охарактеризовано їх сутність та змістове наповнення. Однак, на нашу думку,

потребує підсилення критичний підхід дослідника до аналізу європейської практики професійної підготовки на білінгвальній основі.

3. У 4 розділі (параграф 4.1) запропоновано авторську методику обрахунку оптимальної кількості дисциплін циклу професійної та практичної підготовки для білінгвального викладання. Однак, оптимальна кількість дисциплін за цією методикою визначена лише для четвертого етапу навчання на білінгвальній основі. Доречним було б розробити методику визначення обсягу дисциплін або відсоткової частки білінгвального навчання на першому, другому та третьому етапах такого навчання.

4. Незаперечною перевагою рецензованого дослідження є практичне значення одержаних результатів. Зокрема, розроблений та впроваджений в процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери комплексний методичний інструментарій на білінгвальній основі (розділ 4, параграф 4.2), що охоплює тлумачні білінгвальні словники, змістові блоки, навчально-методичні посібники. Як побажання для подальшої науково-методичної роботи в означеному напрямі рекомендуємо підготувати та видати методичні рекомендації для науково-педагогічних працівників, які будуть здійснювати професійну підготовку білінгвально, а також опорний білінгвальний конспект для студентів, який включав би до свого складу певні базові фахові одиниці (термінологічні вирази, схеми, алгоритми вирішення соціально-педагогічних завдань тощо). Вважаємо, що такі видання стануть у нагоді як теоретикам, дослідникам, так і практикам у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи, а також допоможуть студентам у процесі професійної підготовки на білінгвальній основі.

5. У розділі 5 (параграф 5.4) вдало окреслено перспективи розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі. Однак, не зазначено, яким чином і чи можлива адаптація авторської моделі і методики професійної підготовки на білінгвальній основі для фахівців інших галузей.

6. На нашу думку, значущим результатом виконаного дисертаційного дослідження могли б стати визначені автором у розділі 5 (параграф 5.4) сучасні тенденції професійної підготовки фахівців на білінгвальній основі, особливо з огляду на зміни в нормативно-правовому забезпеченні освітньої діяльності (створення нових освітніх стандартів, побудова мовної політики української держави, мовна сертифікація майбутніх магістрів, доцентів та професорів у ЗВО та ін.). Означені тенденції могли б стати основою для науково виважених рекомендацій автора щодо професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю на білінгвальній основі на законодавчому, організаційному та технологічному рівнях.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основні теоретичні положення та результати дисертації опубліковано у 57 працях, із них – 21 стаття у провідних наукових фахових виданнях України (1 у співавторстві), 5 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 22 публікації у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць, 7 видань методично-довідкового характеру (1 навчально-методичний посібник під грифом МОН України), 2 монографії (колективна та персональна).

На основі аналізу змісту публікацій С. М. Ситняківської можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друківаних працях викладено достатньо повно.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація „Теорія і методика підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі в університетах” є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07. 2013 року зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08. 2015 р. та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо докторських дисертацій, а її автор – Ситняківська Світлана Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
завідувач кафедри комп'ютерних
мультимедійних технологій
Національного авіаційного університету,
доктор педагогічних наук, професор

С. М. Лобода
С. М. Лобода
В і д ч у ю
Головний секретар
Національного авіаційного університету
С. М. Лобода